

Nota sobre la llengua de *Curial e Güelfa*. Una resposta a Xavier Lamuela

Joan Veny
Institut d'Estudis Catalans

L'aparició d'escrits diversos sobre l'autoria de la novel·la *Curial e Güelfa*, amb interpretacions oposades sobre un tema tan apassionant i que sovint no semblen prou justificades en l'aspecte lingüístic em dona peu a unes puntualitzacions respecte a la "Nota sobre el '*Curial e Güelfa* i el valencià', de Joan Veny", signada per Xavier Lamuela.

1) No és ver que la valencianitat del *Curial* no sigui "el tema de l'article de Soler ni del text de Badia-Torró", car aquell s'aborda directament o indirecta: en el primer cas atribuïnt l'autoria a un noble toledà arrelat al País Valencià i que coneixia el català en la seva varietat valenciana; i en el segon cas, amb l'intent de desautoritzar les posicions favorables a destacar els elements lèxics valencians de la novel·la (Badia & Torró, 239 i 245).

2) Quant a l'opinió de Coromines a favor de la presència d'un important component lèxic en el *Curial* –la seva primera referència, que jo cito, és del 1954 (DCEC, I, XXXIX)–, Lamuela n'addueix una citació generalista del DECat, VI, 1986 (s.v. *plegar*) com si fos una autorectificació. En realitat, Coromines posa en guàrdia contra una simplificació dels arguments lèxics per a provar l'autoria valenciana del *Curial* recordant que el prestigi de l'ús valencià pot explicar l'aparició de valencianismes "en escriptors ben coneguts com a nadius de les altres regions". En tot cas, aquests pretesos valencianismes són exemples aïllats en algunes obres enmig d'una majoria de trets no valencians. Altrament, s'ha de tenir en compte que mots considerats expansió de valencianismes a causa del susdit prestigi poden ser mots que, al segle XV, coneixien una àrea més àmplia, fora del valencià (és el que passa en F. Alegre, citat per Coromines, on es detecten unitats lèxiques, per ex., *juí*, força generals durant el s. XV). La citació, a més, del nom d'Onofre Pou és fora de lloc car és ben sabut que era un gironí que va viure a València i que, en el seu diccionari, incorpora parelles sinonímiques (del tipus *arena/sorra*, etc.), formades per un component valencià i un altre gironí: això no té res a veure amb l'ús de valencianismes per escriptors de fora de València. Però Coromines en aquest cas ni en cap altre s'ha desdit de les nombrosos ocasions en què al DECat ha vinculat exemples de mots del *Curial* amb el *possible* (el subratllat és meu) origen valencià del seu autor. Per això considero que el judici global sobre els diatopismes valencians del *Curial* que Coromines expressa en el llistat de referències bibliogràfiques tant en el vol. I del DCEC (1954) com en el vol. I del DECH 1980 expressa amb millor precisió el seu pensament de sempre: una obra "cuyo léxico parece sugerir un autor valenciano" (el subratllat és meu).

3) Respecte a l'article de Colón, Perea i Ueda que, en paraules de Lamuela, "es pot considerar l'última paraula seriosa sobre la qüestió", Lamuela silencia la diferència que fa Colón entre la coloració lèxica del *Curial*, netament occidental i preferentment valenciana, i la *impressió* (el subratllat és meu) –un concepte no filològic– que l'ambient de la novel·la li sembla català, sobretot per raons de l'onomàstica. En un treball de 2011, Colón també havia reiterat que el lèxic del *Curial* "apunta clarament a València", tal com havia dit el 1975 i el 1985, on insistia en el valor de la "prova numèrica" dels valencianismes, que he equiparat en la meua intervenció de 2017 amb la "simultanea presencia" d'Ascoli. Efectivament, Colón et al. afirmen: "la procedència de l'autor del *Cu-*

rial cal cercar-la en territori de l'avui anomenat català occidental”, afirmació que coincideix amb la que vaig fer tres anys abans (2009, ponència de 2008 a la Nucia), que ha estat silenciada i que deia així: “no costa gaire arribar (aplegar hauria de dir ací) a una primera conclusió difícil de rebatre: el text que ens ocupa pertany al català occidental segons es desprèn de la distinció gràfica sistemàtica de les vocals àtones *a*, *e*, d’acord amb la fonètica occidental, fidel a la gramàtica històrica; les poques discordances, sobretot de *a* per *e* (*jagant*, *llauger*, *sancer*, *maravella*, etc.) manifesten el descens vocàlic que la parla popular havia practicat i que es reflecteix en la llengua escrita dels escriptors valencians i en general occidentals” (Veny 2009, 267). Aquesta afirmació es reforça amb una comparació amb altres escriptors valencians, de vocalisme coincident, i amb les discrepàncies amb escriptors del català oriental, on la confusió de *a*, *e* és constant. Aquesta conclusió de Colón et al. i meua contrasta vivament amb les paraules de Badia-Torró de 2014: “No es pot ni es deu etiquetar dialectalment el *Curial* a partir de suposicions marginals, constatacions puntuals i hipòtesis aventurades”. Una manera coercitiva de tancar altres camins de recerca...

En un intent de conjuminar “factors lingüístics i de contingut”, Colón et al. admeten la presència de valencianismes en el *Curial* (*acaçar*, *ahurtar*, *almàguena*, *alqueria*, *ausades*, *bròfega*, *cullereta*, *marjal*, *oronella*, *plegar*, *rabosa*, *regalat*, *ris*, *a soles*, *bambollats*, etc.), però situen la varietat de l’autor cap al sud del català nord-occidental, “probablement no gaire lluny de les terres del nord de Castelló” (p. 158). El lèxic del *Curial* correspondria a aquesta zona de transició compartida pel sud de Catalunya i el nord del País Valencià. És només una matisació respecte de treballs anteriors, que així i tot nega la pretesa supradialectalitat que Badia i Torrò atribueixen al *Curial*. Jo, en canvi, defenso la plena valencianitat del *Curial*, des de l’angle de la lingüística històrica i dialectal –a hores d’ara una diferència de matis amb Colón et al.–, que es veu reforçada per la recent hipòtesi autorial d’Abel Soler.

4) Ve a tomb recordar que Antoni M. Badia Margarit, en el seu llibre *Les Regles de esquivar vocables i “La qüestió de la llengua”* (1999), esmenta algunes voltes el *Curial* entre els textos valencians que il·lustren mots comentats (per exemple, pàgs. 291-292 i 339), ço que indica el pensament del romanista respecte de l’obra que comentem. Per la seva banda, Antoni Ferrando (2012), en el seu estudi sobre les precaucions metodològiques que s’haurien d’adoptar en l’anàlisi lingüística del *Curial*, fa notar, a partir de la comparació amb obres coetànies, el predomini de les “preferències lèxiques valencianes” en la novel·la. I semblantment ho suggereixen altres col·laboradors dels *Estudis lingüístics i cultural sobre ‘Curial e Güelfa’* (2012), com Max Wheeler, Curt Wittlin, Emili Casanova, Joaquim Martí, Josep Martines, etc.

En suma, ens hem de congratular que la visió dels lingüistes s’hagi acostat força, especialment quan no es veuen interferides per impressions extrafilològiques. En la meua modesta opinió, tant la fonètica històrica com el seu reflex dialectològic empenyen cap a una adscripció valenciana del *Curial* que coincideix amb la hipòtesi d’Abel Soler. No diré que es tracta d’un text dialectal valencià, sinó d’un text força unitari on, dins la fèrula foneticogràfica occidental, guaiten un bon nombre de preferències lèxiques valencianes que, en conjunt, delaten la procedència o els vincles valencians de l’autor.

Obres citades

- Badia, L. & J. Torró. “El *Curial i Güelfa* i el ‘comun llenguatge català’.” *Cultura Neolatina* LXXIV (2014): 203-245.
- Colón, G. *Literatura catalana*. Madrid: La Muralla, 1975.
- . “Era valencià l'autor del *Curial*?” *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* 6 (1985): 83-91.
- . “*Curial e Güelfa*: català o valencià?, Lexicografia, lèxic i crítica textual.” Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011. 283-290.
- Colón, G., M. P. Perea & H. Ueda. “Lingüística quantitativa: *Curial* vs. *Tirant*. Una mateixa procedència geogràfica?” *Vox Romanica* 71 (2012): 1-29.
- DCEC = Corominas, J. *Diccionario critico etimológico castellano*. 4 vols. Madrid: Gredos, 1954-1957.
- DECH = Corominas, J. & J. A. Pascual. *Diccionario critico etimológico castellano e hispánico*. Madrid: Gredos, 1980-1991.
- DECat = Coromines, J. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. 10 vols. Barcelona: Curial/“La Caixa”, 1980-2001.
- Ferrando, A. “Precaucions metodològiques per a l'estudi lingüístic del *Curial e Güelfa*.” En A. Ferrando ed. *Estudis lingüístics i culturals sobre «Curial e Güelfa», novel·la cavalleresca anònima del segle XV en llengua catalana*. Amsterdam: John Benjamins, 2012. 31-88.
- Lamuela, X. “Nota sobre ‘*Curial e Güelfa* i el valencià’ de Joan Veny.” Disponible a Internet:
<http://narpan.net/documents/lamuelacurial2017.pdf>
- Veny, J. “Valencianitat del *Curial*.” En E. Casanova & A. Ferrando eds. *Estudis lingüístics valencians*. València: Universitat de València, 2009. 253-292 [Publicat de nou en Ferrando, A. ed. *Estudis lingüístics i culturals sobre Curial e Güelfa*. Amsterdam: John Benjamins, 2012. Vol. II, 1089-1126.
- . “*Curial e Güelfa* i el valencià.” 12-05-2017. Disponible a Internet:
http://www.iec.cat/Comunicació/IEC/Veny_Curial_i_el_valencia.pdf